Kvantumfizika gyakorlófeladatok

NM

2014. december 8.

Feladatok:

1. Oldjuk meg az egydimenziós Schrödinger-egyenletet abban az esetben, amikor a $V(x)$ potenciális energia a hely függvényében a következő:

$$V(x) = \begin{cases} 0, & \text{ha} \quad x < 0, \\ V_0, & \text{ha} \quad x > 0. \end{cases}$$

Tekintsük balról beeső $E > V_0$ energiájú részecskék áramát! Hanyad részük halad tovább a $+\infty$ irányba, és hanyad részük verődik vissza[1]?

2. * Az órán látottak mintájára számoljuk végig a derékszögű potenciálgát esetén kapott áthaladási és visszaverési valószínűséget, ha a részecske energiája nagyobb, mint a potenciálgát[2]! Azaz: oldjuk meg az egydimenziós Schrödinger-egyenletet balról beeső $E > V_0$ energiájú részecskékre, ha a $V(x)$ potenciális energia a hely függvényében

$$V(x) = \begin{cases} 0, & \text{ha} \quad x < 0, \\ V_0, & \text{ha} \quad 0 < x < a, \\ 0, & \text{ha} \quad x > a. \end{cases}$$

Ellenőrizzük megint csak, hogy a továbbhaladás és a visszaverődés valószínűségének összege egy!

3. Oldjuk meg az egydimenziós Schrödinger-egyenletet a Dirac-delta alakú potenciálban: legyen a potenciális energia $V(x) = -V_0 \delta(x)$, ahol $V_0 > 0$! Kialakul-e kötött (azaz $E < 0$ energiájú) állapot? Ha igen, mekkora lehet E? Ne feledjük: a hullámfüggvénynek kötött állapotban normáltnak kell lennie. Másrészt a Dirac-delta potenciálokban a hullámfüggvénynek „törése” lesz, aminek nagyságát az órán megbeszéltek alapján kell kigondolni.

4. * Lehet fokozni: oldjuk meg az egydimenziós Schrödinger-egyenletet olyan potenciálban, ahol *két* egyforma mély Dirac-delta alakú völgy van, azaz legyen $V(x) = -V_0 \delta(x-a) - V_0 \delta(x+a)$! (Tehát a Dirac-delták $+a$-nál és $-a$-nál vannak.) Kialakul-e kötött (azaz $E < 0$ energiájú) állapot? Ha igen, mekkora lehet E?

5. Írjuk fel a határfeltételekből adódó egyenleteket (nem kell megoldani őket!!!), ha balról $E > 0$ energiájú részecskék beesését tekintjük, és a Schrödinger-egyenletben szereplő $V(x)$ potenciál a következő:

$$V(x) = \begin{cases} 0, & \text{ha} \quad x < -b, \\ V_0, & \text{ha} \quad -b < x < -a, \\ 0, & \text{ha} \quad -a < x < a, \\ V_0, & \text{ha} \quad a < x < b, \\ 0, & \text{ha} \quad x > a, \end{cases}$$

ahol a és b pozitív hosszúságdimenziójú állandók, $a < b$. (A potenciál tehát két V_0 magasságú fal).

[1] Ellenőrizzük, hogy az eredmény tényleg teljesíti józan elvárásunkat: a továbbhaladás és a visszaverődés valószínűségének összege egy. Vigyázat: nem elég az amplitúdók négyzeteit tekinteni, ki kell számolni magát a j áramsűrűséget is, amibe még bejön az impulzus értéke, ami más a két térrészben!

[2] Ilyenkor tehát klasszikusan is átmehetne; abban, hogy átmegy, semmi szokatlan nincs. Ami szokatlan, hogy visszaverődik valamennyi.

6. Írjuk fel a határfeltételekből adódó egyenleteket kötött ($E < 0$ energiájú) állapotokra (nem kell megoldani őket!!!), ha a Schrödinger-egyenletben szereplő potenciál a következő: $V(x) = V_1(x) - \alpha\delta(x)$, ahol

$$V_1(x) = \begin{cases} 0, & \text{ha} \quad x < -a, \\ -V_0, & \text{ha} \quad -a < x < a, \\ 0, & \text{ha} \quad x > a, \end{cases}$$

ahol α megfelelő (milyen?) dimenzójú állandó, V_0 energia dimenziójú, a pedig hosszúság dimenziójú állandó.

7. Számítsuk ki (hozzuk egyszerűbb alakra) a következő kommutátorokat, ($\hat{x}$ és $\hat{p}$ a koordináta– és impulzusoperátor, a $V(\hat{x})$ operátor, csakúgy, mint a Schrödinger-egyenletben, a $V(x)$ függvénnyel való szorzás operátora):

$$\left[\hat{x}^2, \hat{p}\right] = ? \quad [\hat{x}\hat{p}, \hat{p}] = ? \quad \left[\hat{p}^2, \hat{x}^2\right] = ? \quad [\hat{p}, V(\hat{x})] = ?$$

8. Számítsuk ki a következő mátrixelemeket (a $|n\rangle$-ek a harmonikus oszcillátor energiasajátállapotai, $\hat{x}$ és $\hat{p}$ mint fent, $\hat{a}$ és $\hat{a}^\dagger$ az eltüntető– és keltőoperátor):

$$\langle n|\,\hat{x}\,|m\rangle = ? \quad \langle n|\,\hat{p}\,|m\rangle = ? \quad \langle n|\,\hat{x}^2\,|m\rangle = ? \quad \langle n|\,\hat{p}^2\,|m\rangle = ? \quad \langle n|\,\hat{a}^\dagger\hat{a}^\dagger\,|m\rangle = ?$$

9. Normáljuk a következő feles spinű állapotokat (azaz határozzuk meg az A, B, C, stb. állandókat úgy, hogy az állapot egyre legyen normált), majd határozzuk meg az adott állapotban az x, y és z irányú spin-operátor várható értékét:

$$A\begin{pmatrix} 1 \\ i \end{pmatrix}, \quad B\begin{pmatrix} 1+i \\ \sqrt{2} \end{pmatrix}, \quad C\begin{pmatrix} \frac{1}{3} \\ \frac{i}{2} \end{pmatrix}, \quad D\begin{pmatrix} \frac{i}{3} \\ 2 \end{pmatrix}$$

10. Normáljuk a következő feles spinű állapotokat (azaz határozzuk meg az A, B, C, stb. állandókat úgy, hogy az állapot egyre legyen normált), majd határozzuk meg az adott állapotban, hogy mekkora valószínűséggel mérünk az $\mathbf{n}$ irányban történő spin-méréssel abba az irányba mutató spint:

$$A\begin{pmatrix} 1 \\ i \end{pmatrix}, \quad B\begin{pmatrix} i \\ \sqrt{3} \end{pmatrix}, \quad C\begin{pmatrix} \frac{1+i}{2} \\ \sqrt{2}i \\ \frac{i}{2} \end{pmatrix},$$

és legyen

$$n_x = \frac{1}{\sqrt{3}}, \quad n_y = \frac{1}{\sqrt{3}}, \quad n_z = \frac{1}{\sqrt{3}},$$

vagy másik példaként, legyen

$$n_x = \frac{1}{\sqrt{2}}, \quad n_y = \frac{1}{\sqrt{2}}, \quad n_z = 0.$$

11. Oldjuk meg általánosan is az előzőt: egy általános $|\psi\rangle$ spinállapotban milyen az $\mathbf{n}$ irányban történő spinmérés várható értéke? Mennyi az $\mathbf{n}$ irányban „fel”, és az $\mathbf{n}$ irányban „le” eredmények valószínűségei? Segítség: paraméterezzük az egységvektort gömbi koordinátákkal, a spinállapotot pedig legyen $|\psi\rangle = \alpha\,|\uparrow\rangle + \beta\,|\downarrow\rangle$, és az α és β-ra ugye igaz, hogy $|\alpha|^2 + |\beta|^2 = 1$, paraméterezzük őket kényelmesen!

12. Keressük meg az általános $\mathbf{n}$ irányban történő spinmérés sajátállapotait, mint mindig, most is a z irányú spinmérés sajátállapotainak (a $|\uparrow\rangle$ és a $|\downarrow\rangle$ állapotok) lineárkombinációjaként! Azaz: keressünk olyan $|\psi\rangle = \alpha\,|\uparrow\rangle + \beta\,|\downarrow\rangle$ vektorokat, amelyek sajátállapotai az $\mathbf{n}$ irányú spinmérésnek! Segítség: paraméterezzük az egységvektort gömbi koordinátákkal! Ne feledkezzünk meg a normálásról!

13. Ismételjük meg az előző feladat levezetését úgy, hogy $\mathbf{n}$-et *nem* gömbi koordinátákban vesszük fel! Miután megkerestük az $\mathbf{n}$ irányú spinmérés $+\frac{\hbar}{2}$-höz tartozó sajátállapotát, vegyünk fel egy *másik* egységvektort, $\mathbf{m}$-et, és tegyük fel a kérdést: mekkora az előző állapotban az $\mathbf{m}$ irányú spinmérés várható értéke[3]?

[3] És válaszoljuk is meg! :D Egyszerű eredményt kell kapnunk.